

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
СОҒЛИҚНИ САҚЛАШ ВАЗИРЛИГИ

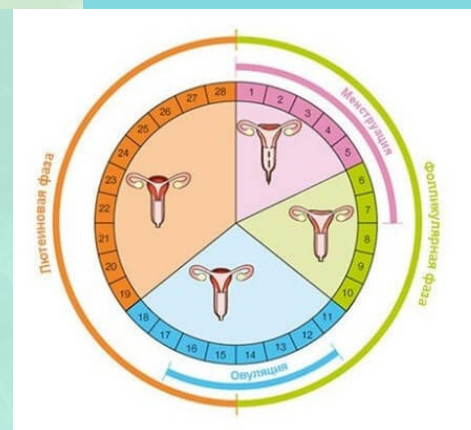

ТОШКЕНТ ТИББИЁТ АКАДЕМИЯСИ

Юлдашева Н.З., Шукуров Ф.И.

COVID-19 БИЛАН КАСАЛЛАНГАН АЁЛЛАРДА ХАЙЗ-ОВАРИАЛ ФУНКЦИЯСИ БУЗИЛИШINI, ТАШХИСЛАШ, ПРОГНОЗЛАШ, ДАВОЛАШ ВА ПРОФИЛАКТИКАСИ

УСЛУБИЙ ТАВСИЯНОМА

Тошкент - 2023

TOSHKENT TIBBIYOT AKADEMIYASI

«TASDIQLAYMAN»

Toshkent tibbiyot akademiyasi

Muvofiqlashtiruvchi ekspert kengashi

raisi t.f.d., professor

X.S. Axmedov

« 22 » may 2023 y.

N.Z.Yuldasheva, F.I.Shukurov

COVID-19 BILAN KASALLANGAN AYOLLARDA HAYZ OVARIAL
FUNKSIYASI BUZILISHINI, TASHXISLASH, PROGNOZLASH,
DAVOLASH VA PROFILAKTIKASI

(uslubiy tavsiyanoma)

Toshkent-2023

Юлдашева Н.З., Шукуров Ф.И. // “COVID-19 билан касалланган аёлларда хайз-овариал функцияси бузилишини, ташхислаш, прогнозлаш, даволаш ва профилактикаси”: Услубий тавсиянома / «TIBBIYOT NASHRIYOTI MATBAA UYI» МЧЖ – Тошкент, 2023 й. – 30 бет.

Тузувчилар:

Юлдашева Н.З. – ТТА акушерлик ва гинекология кафедраси ассистенти

Шукуров Ф.И. – ТТА акушерлик ва гинекология кафедраси муdiri, т.ф.д., доцент

Такризчилар:

Курбонов Б.Б. – ТПТИ акушерлик ва болалар гинекологияси кафедраси муdiri, т.ф.д., доцент

Юлдашева Д.Ю. – ТТА Оилавий тиббиётда акушерлик ва гинекология кафедраси доценти, т.ф.д.

Услубий тавсиянома акушер-гинекологлар, магистрлар, клиник ординаторлар ва тиббиёт олий ўқув юртлари талабалари учун мўлжалланган.

“Оналик ва болаликни муҳофазалаш” муаммоли хайъатида муҳокама қилинди.

2023 йил _____ даги _____-сон баённомаси

Услубий тавсиянома ТМА Илмий Кенгашида тасдиқланди.

2023 йил _____ даги _____-сон баённомаси

Илмий котиб:

Исмаилова Г.А.

© Юлдашева Н.З., Шукуров Ф.И.

© «TIBBIYOT NASHRIYOTI MATBAA UYI» МЧЖ, 2023

КИРИШ

COVID-19 касаллиги ҳайз-овариал дисфункциясини келтириб чиқаришидан ташқари, коронавирус билан касалланган аёлларда сарик тананинг етишмовчилиги ва бепуштлик каби бошқа репродуктив саломатлик муаммолари ҳам кузатилиши мумкин. Бундан ташқари, баъзи аёллар COVID-19 дан тикланиш даврини бошдан кечириб, одатдаги ҳайз даври ва овуляцияга қайтиши мумкин, бошқалари эса тиббий ёрдамни талаб қилувчи доимий муаммоларга дуч келиши мумкин.

COVID-19 касаллигининг ҳайз-овариал фаолияти ва овуляцияга таъсирини ўрганиш аёлларнинг репродуктив саломатлигини сақлаш ва оптимал даволашни аниқлаш учун муҳим қадамдир.

Ушбу услубий тавсияномада COVID-19 билан касалланган аёлларда ҳайз-овариал дисфункциясини, шунингдек, касаллик ўтказгандан кейин тухумдонларнинг нормал функциясини тиклашга таъсир қилиши мумкин бўлган омилларни кўриб чиқилади.

COVID-19 ва унинг асоратларини аёллар саломатлигига таъсири

COVID-19 - бу SARS-CoV-2 коронавируси келтириб чиқарадиган юқумли касаллик бўлиб, у биринчи марта 2019 йил охирида Хитойнинг Ухан шаҳрида аниқланган. Ҳозирги вақтда COVID-19, бутун дунё бўйлаб одамларнинг саломатлиги ва фаровонлигига салбий таъсир кўрсатиб келишда давом этмоқда.

COVID-19 нинг аёллар саломатлигига таъсирини ўрганиш айниқса муҳим бўлиб ҳисобланади, чунки аёлларнинг репродуктив тизими уларнинг саломатлиги ва фаровонлигида муҳим рол ўйнайди. COVID-19 касаллигининг аёллар саломатлигига мумкин бўлган таъсири ҳайз-овариал ва овуляция фаолиятининг бузилиши, сариқ тана етишмовчилиги, бепуштлик ва аёллар саломатлиги ва уларнинг ҳомиладор бўлиш қобилиятига таъсир кўрсатадиган бошқа муаммоларни ичига олиши мумкин.

Бундан ташқари, аёллар, шунингдек, COVID-19 билан боғлиқ бошқа муаммоларга ҳам дуч келишлари мумкин, масалан, ҳомиладорлик ва туғиш билан боғлиқ асоратларнинг юқори хавфи, пандемия даврида депрессия ва хавотирнинг юқори эҳтимоли.

Умуман олганда, COVID-19 аёллар саломатлиги учун катта таҳдидир ва аёлларга ушбу касалликдан келиб чиққан ҳолда репродуктив саломатлиги ва фаровонлигини сақлашга ёрдам бериш учун кўпроқ тадқиқот ва ёрдам керак.

Бундан ташқари, баъзи тадқиқотлар шуни кўрсатдики, COVID-19 билан касалланган аёлларда веноз тромбоз асоратларининг ривожланиш хавфи юқори бўлиши мумкин, бу айниқса ҳомиладорлик ва туғруқдан кейинги даврда аёллар учун долзарб муаммо бўлиб ҳисобланади. Бундан ташқари, COVID-19 она ва ҳомила саломатлигига салбий таъсир кўрсатадиган пневмонияга олиб келиши мумкин.

Умуман олганда, COVID-19 нинг аёллар саломатлигига таъсири бўйича тадқиқотларни давом эттириш, шунингдек, ушбу касаллик тарқалишининг олдини олишга қаратилган чора-тадбирлар самарадорлигини баҳолаш керак.

Бундан ташқари, COVID-19 пандемияси даврида аёллар саломатлигини асраш муҳимлигини унутмаслик керак. Бунга ниқоб кийиш, ижтимоий масофани сақлаш ва қўл гигиенасига риоя қилиш каби COVID -19 профилактикаси бўйича кўрсатмаларга риоя қилиш, шунингдек, мунтазам тиббий маслаҳатлар, айниқса ҳайз даврининг бузилиши ёки бошқа соғлиқ муаммолари кириши мумкин.

Бундан ташқари, аёллар соғлом овқатланиш, жисмоний машқлар қилиш ва стрессни бошқариш каби соғлом турмуш тарзини сақлаш чораларини кўриш орқали ўз соғлиғи учун масъул бўлишлари мумкин. Шунингдек, кўшимча ёрдам ва маслаҳат олиш учун шифокорлар, психологлар ёки репродуктив саломатлик бўйича маслаҳатчилар каби мутахассислардан ёрдам сўрашингиз мумкин.

Умуман олганда, COVID-19 билан касалланган аёлларда ҳайз-овариал дисфункцияси аёллар учун ушбу касалликнинг кўплаб салбий оқибатларидан бири бўлиши мумкин. Бу борадаги тадқиқотларни давом эттириш ва COVID-19 пандемияси даврида аёллар саломатлигини қўллаб-қувватлаш муҳим аҳамиятга эга.

COVID-19да ҳайз -овариал дисфункцияси муаммосининг аҳамияти

COVID-19 билан касалланган аёлларда ҳайз-овариаль дисфункцияси муаммоси жиддий ва муҳим бўлиб, бу аёлларнинг репродуктив саломатлигига салбий таъсир кўрсатиши мумкин. Ҳайз-овариал функциясининг бузилиши бепуштликка олиб келиши мумкин, бу эса ҳомиладорликни режалаштираётган аёллар учун жиддий оқибатларга олиб келиши мумкин.

Бундан ташқари, баъзи тадқиқотлар шуни кўрсатдики, мазкур аёлларда ҳайз-овариал дисфункцияси тухумдон саратони, эндометриоз, метаболик ва юрак-қон томир касалликлари каби баъзи касалликларни ривожланиш хавфи юқори бўлиши мумкин. Бу аёллар саломатлиги учун узоқ муддатли салбий оқибатларга олиб келиши ва уларнинг ҳаёт сифатининг пасайишига олиб келиши мумкин.

Бундан ташқари, хайз-овариал функциясининг бузилиши аёлларнинг рухий ҳолатига салбий таъсир кўрсатиши, депрессия, ташвиш ва бошқа соғлиқ муаммоларини келтириб чиқариши мумкин.

Шундай қилиб, COVID-19 билан касалланган аёлларда хайз-овариал дисфункцияси тиббиёт ходимларидан кўпроқ тадқиқот ва эътибор талаб қиладиган муҳим масаладир. Бу аёлларнинг репродуктив саломатлигини сақлаш, шунингдек, келажакда уларнинг саломатлиги учун юзага келиши мумкин бўлган оқибатларининг олдини олиш бўйича самарали чора-тадбирларни ишлаб чиқишга ёрдам беради.

COVID-19 билан касалланган аёлларда хайз-овариал дисфункциясининг этиологияси

Ҳозирча, COVID -19 билан касалланган аёлларда хайз-овариал дисфункцияси этиологиясини ўрганишга оид тадқиқотлар ушбу бузилишларга айнан нима олиб келиши ҳақида аниқ маълумотлар йўқ. Бироқ, COVID-19 билан касалланган аёлларда хайз-овариал дисфункцияси бир неча омилларга боғлиқ бўлиши мумкин.

Биринчидан, COVID-19 касаллиги - бу яллиғланиш ва тўқималарнинг шикастланишига олиб келадиган юқумли касалликдир. Ушбу касаллик тухумдонларнинг ишлашига салбий таъсир кўрсатиши ва хайз фаолиятининг бузилишига олиб келиши мумкин.

Иккинчидан, COVID-19 билан касалланган аёлларда хайз-овариал дисфункцияси COVID-19ни даволаш учун буюрилган баъзи дориларни қўллашда монеликлар бўлиши мумкин. Ушбу дориларнинг баъзилари аёлларнинг репродуктив тизимига салбий таъсир кўрсатиши ва хайз даврининг бузилишига олиб келиши мумкин.

Бундан ташқари, COVID-19 ва унинг оқибатлари сабаб бўлган аёлларда кузатиладиган стресс ҳолати хайз-овариал дисфункциясида ҳам рол ўйнаши мумкин. Стресс, хайз даврини тартибга солувчи гормонал бошқарувни бузилишига олиб келиши мумкин, бу эса хайз дисфункциясига олиб келиши мумкин.

Умуман олганда, COVID-19 билан касалланган аёлларда хайз-овариал дисфункциясида кўплаб омиллар рол ўйнаши мумкин ва кейинги тадқиқотлар ушбу жараёнда қайси омиллар энг муҳим рол ўйнашини яхшироқ тушуниш имконини беради.

Бундан ташқари, COVID-19 билан касалланган аёлларда хайз-овариал дисфункцияси бошқа омиллар, масалан, ёш, сурункали касалликларнинг мавжудлиги, умумий саломатлиги ва бошқалар билан боғлиқ бўлиши мумкинлигини ҳам ҳисобга олиш керак.

Бирок, COVID-19 билан касалланган аёлларда хайз-овариал дисфункциясининг этиологияси ҳали тўлиқ ўрганилмаган бўлса-да, бу патологияни эътиборсиз қолдириб бўлмайди. Шунини таъкидлаш керакки, хайз-овариал бузилишлари бепуштлик ёки бошқа репродуктив муаммолар каби жиддий муаммоларни ривожланишига олиб келиши мумкин.

Шу сабабли, COVID-19 билан касалланган аёлларда хайз-овариал дисфункциясининг сабаблари ва механизмларини яхшироқ тушуниш, шунингдек, ушбу касалликнинг олдини олиш ва даволаш усулларини ишлаб чиқиш учун қўшимча тадқиқотлар талаб этилади.

Тухумдонлар фаолияти ва гормонал мувозанатга COVID-19

касаллигининг таъсир этиш механизмлари

COVID-19 нинг аёлларда тухумдонлар функцияси ва гормонал мувозанатга таъсирининг мумкин бўлган механизмларини тушунтирувчи бир нечта фаразлар мавжуд. Фаразлардан бири шундаки, коронавирус тухумдонларга бевосита зарар етказиши, яллиғланиш реакциясини келтириб чиқариши ва эстроген ва прогестерон гормонлари ишлаб чиқаруқчи хужайраларга зарар етказиши мумкин. Бу эса, тухумдонларнинг дисфункциясига ва гормонал мувозанатнинг ўзгаришига олиб келади, бу эса ўз навбатида хайз-овариал фаолиятининг бузилишига олиб келиши мумкин.

Бундан ташқари, яна бир фараз шунини кўрсатадики, COVID-19 тухумдонлар функцияси ва гормонал мувозанатга таъсир этиши мумкин бўлган иммунитет реакциясини кўзғатиши мумкин. Булардан ташқари мазкур

касалликга жавобан ривожланган иммунитет реакцияси тухумдонларга таъсир қилиши мумкин, бу яллиғланишни келтириб чиқаради, бу ўз навбатида гормонал мувозанатнинг ўзгаришига ва ҳайз даврининг бузилишига олиб келиши мумкин.

Учинчи фараз шундаки, COVID-19 касаллиги тухумдонлар функцияси ва гормонал мувозанатни бошқарадиган гипоталамо-гипофизар-тухумдон тизимига таъсир қилиши мумкин. Коронавирус нейроэндокрин тизимга салбий таъсир қилиши мумкин, бу эса ҳайз-овариал дисфункциясига олиб келиши мумкин бўлган гормонлар даражасининг ўзгаришига олиб келади.

Умуман олганда, ушбу фаразларнинг барчаси COVID-19 билан касалланган аёлларда ҳайз-овариал дисфункцияси асосидаги механизмларни яхшироқ аниқлаш учун кўпроқ тадқиқотлар ўтказилишини талаб қилади.

Бирок, COVID-19 касаллигининг тухумдонлар функцияси ва ҳайз функциясига таъсирини тасдиқловчи далиллар аллақачон мавжуд. Тадқиқотлар шуни кўрсатдики, COVID-19 билан касалланган аёллар ҳайз даврининг бузилиши, жумладан ҳайз кўришнинг кечикиши ёки эрта келиши, кўпроқ ёки камроқ қон кетиши ва оғриқли келиши мумкин.

Шуни таъкидлаш керакки, бу ҳайз кўришнинг бузилиши нафақат COVID-19 нинг оғир шакллариини ўтказган аёлларда, балки енгил ёки ҳатто асимптоматик инфекцияни бошидан кечирган аёлларда ҳам пайдо бўлиши мумкин.

Бундан ташқари, яқинда ўтказилган тадқиқотлар шуни кўрсатдики, COVID-19 билан касалланган аёллар эстроген ва прогестерон каби аёллар жинсий гормонлари даражасининг пасайишига олиб келиши мумкин. Бу ҳайз кўришни тўхташи, овуляция жараёнининг бузилиши ва концепция билан боғлиқ мумкин бўлган муаммоларга олиб келиши мумкин.

Шундай қилиб, COVID-19 билан касалланган аёлларда ҳайз-овариал дисфункцияси уларнинг соғлиғи ва репродуктив функциясига таъсир қилиши мумкин бўлган жиддий муаммодир. COVID-19 аёлларда тухумдонлар

функцияси ва гормонал мувозанатга таъсир қилиш механизмларини яхшироқ аниқлаш учун кўпроқ тадқиқотларни ўтказилишини талаб этилади.

Шуни ҳам таъкидлаш жоизки, COVID-19 ни даволаш билан боғлиқ баъзи тиббий муолажалар аёлларда ҳайз даври ва тухумдонлар фаолиятига ҳам ножўя таъсир қилиши мумкин. Масалан, COVID-19 нинг оғир шаклларини даволашда кенг қўлланиладиган глюкокортикостероидларни қўллаш ҳайз-овариал функциясининг бузилишига олиб келиши мумкин. Бундан ташқари, COVID-19 билан касалланган кўплаб аёллар антикоагулянтларни қабул қилишади, бу ҳам уларнинг ҳайз кўриш фаолиятига таъсир қилиши мумкин.

Тухумдонлар функцияси ва ҳайз даврига таъсир қилиши мумкин бўлган яна бир омил касаллик ва карантин чекловлари билан боғлиқ стрессдир. Стресс гормонал мувозанатга таъсир қилиши ва ҳайз даврининг бузилишига олиб келиши мумкин.

Шундай қилиб, COVID-19 билан касалланган аёлларда ҳайз-овариал дисфункцияси турли омиллар, жумладан касалликнинг ўзи, тиббий муолажалар ва стресс билан боғлиқ бўлиши мумкин. Қўшимча тадқиқотлар ушбу механизмларни яхшироқ тушунишга ва COVID-19 билан касалланган аёлларда ҳайз-овариал дисфункциясини даволаш ва олдини олишнинг самарали усулларини ишлаб чиқишга ёрдам беради.

Ҳайз кўриш фаолияти бузилишининг ривожланишида иммунитет ва яллиғланишнинг ўрни

Иммунитет тизими ҳайз даврининг бузилишининг ривожланишида муҳим рол ўйнайди. COVID-19 билан боғлиқ яллиғланиш иммунитетнинг бузилишига олиб келиши мумкин, бу тухумдонлар функцияси ва ҳайз даврига салбий таъсир кўрсатиши мумкин.

COVID-19 билан боғлиқ яллиғланиш реакцияси ҳамда яллиғланишга қарши механизмлар ўртасидаги номутаносибликка олиб келиши мумкин, бу эса ўз навбатида гормонлар ишлаб чиқаришини издан чиқишига сабабчи бўлиши мумкин. Бундан ташқари, тўқималарнинг шикастланиши ва

дисфункциясига олиб келиши мумкин. Натижада, тухумдонларда гормонлар синтезининг бузилиши ва ҳайз даврининг бузилиши келиб чиқиши мумкин.

Бундан ташқари, баъзи тадқиқотлар шуни кўрсатдики, COVID-19 иммунитет тизимининг фаоллашишига олиб келиши мумкин, бу эса тухумдонларнинг шикастланишига ва гормонлар ишлаб чиқаришнинг камайишига олиб келиши мумкин.

Умуман олганда, COVID-19 билан касалланган аёлларда ҳайз-овариал фаолиятини бузилишининг ривожланишида иммунитет тизими ва яллиғланишнинг ўрни ҳалигача тўлиқ ўрганилмаган бу эса ўз навбатида кўшимча тадқиқотларни ўтказишни талаб қилади. Бироқ, мавжуд далиллар COVID-19 ни даволашда яллиғланишга қарши ва яллиғланишга қарши механизмлар ўртасидаги мувозанатни сақлаш ва тухумдонлар ва ҳайз кўриш функциясини тиклаш муҳимлигини кўрсатади.

Шуни ҳам ҳисобга олиш керакки, иммунитет тизими ва яллиғланиш тухумдонлар функцияси ва ҳайз даврига таъсир қилиши мумкин бўлган бошқа омиллар билан ҳам боғлиқ бўлиши мумкин. Масалан, стресснинг ортиши танадаги яллиғланиш реакцияларини келтириб чиқариши ва гормонал мувозанатга таъсир қилиши мумкин. Бу ҳайз даврининг бузилишига олиб келиши ва ҳатто аменорея (ҳайз кўришнинг 6 ойгача кўрмаслиги) га олиб келиши мумкин.

Бундан ташқари, иммун тизими репродуктив тизимга "гипоталамо-гипофизвр-тухумдон ўқи" орқали ҳам таъсир қилиши мумкин. Бу ўқ овулятсия ва ҳайз даври учун масъул бўлган гормонлар ишлаб чиқаришни тартибга солади. Шундай қилиб, яллиғланиш ва иммун тизими тухумдонлар функцияси ва ҳайз даврига сезиларли таъсир кўрсатиши мумкин. Бироқ, бу таъсирнинг аниқ механизми ҳали тўлиқ тушунилмаган ва кўшимча тадқиқотларни талаб қилади.

COVID-19 касаллигини даволашнинг ҳайз кўриш функциясига таъсири

Тадқиқотлар шуни кўрсатдики, COVID-19 касаллигини даволаш аёлларда ҳайз кўриш функциясига ҳам таъсир қилиши мумкин. COVID-19 ни

даволаш учун ишлатиладиган баъзи дорилар репродуктив тизимга салбий таъсир кўрсатиши мумкин, бу эса ҳайз даврининг бузилишига олиб келиши мумкин.

Мисол учун, баъзи тадқиқотлар шуни кўрсатдики, COVID-19 ни даволаш учун ишлатиладиган антибиотиклар вагинал микрофлорани ўзгартириши мумкин, бу бактериялар номуносивлик ва ҳайз кўриш функциясига таъсир қилиши мумкин бўлган инфекцияларга олиб келиши мумкин. Бундан ташқари, COVID-19 касаллигини даволаш учун қўлланиладиган баъзи дорилар пролактин гормони даражасини ошириши мумкин, бу эса ҳайз даврининг бузилишига олиб келиши мумкин.

Бундан ташқари, COVID-19 касаллигини даволаш жараёни тухумдонлар фаолияти ва ҳайз даврига таъсир қилиши мумкин. Масалан, COVID-19 нинг оғир шакллари даволаш учун зарур бўлган интенсив терапия тухумдонларга зарар етказиши ва улар фаолиятини бузиши мумкин. Бу турли ҳайз фаолияти бузилишига олиб келиши мумкин, жумладан, аменореяга.

Шундай қилиб, COVID-19 ни даволаш аёлларда ҳайз кўриш функциясига ҳам таъсир қилиши мумкин. Даволашни ўтказиш ва унинг самарадорлигини баҳолашда, шунингдек, тузалгандан кейин ҳам беморларни кузатишда ушбу омилларни эътиборга олиш муҳимдир.

Бундан ташқари, COVID-19 касаллигини даволаш билан боғлиқ психологик омиллар аёлларда ҳайз кўриш функциясига ҳам таъсир қилиши мумкинлигини таъкидлаш муҳимдир. Депрессия, ташвиш, стресс ва бошқа психологик омиллар ҳайз даврининг бузилиши ва бошқа репродуктив муаммоларга олиб келиши мумкин.

Баъзи тадқиқотлар шуни кўрсатадики, COVID-19 билан боғлиқ яллиғланишнинг юқори даражаси тухумдонлар функцияси ва ҳайз даврига нојўя таъсир қилиши мумкин. Инфекция турли органларда, шу жумладан тухумдонларда яллиғланишга олиб келиши мумкин бўлган иммунитет реакциясини келтириб чиқаради. Бу тухумдонларни ривожланишига ва

гормонлар ишлаб чиқарилишининг бузилишига олиб келиши мумкин, бу эса ўз навбатида ҳайз даврининг бузилишига олиб келиши мумкин.

Ва ниҳоят, шуни таъкидлаш керакки, айрим беморларда постковид синдроми ривожланиши ҳам мумкин, бу ҳам ҳайз кўриш функциясига таъсир қилиши мумкин. Постковид синдроми COVID-19 касллигидан тузалгандан кейин узоқ давом этадиган симптомлар, жумладан чарчоқ, бош оғриғи, уйқусизлик ва бошқа муаммолар билан тавсифланади. Бу аломатлар, шунингдек, аёлларда ҳайз даври ва репродуктив функциясига таъсир қилиши мумкин.

Умуман олганда, COVID-19 касаллигининг аёллар ҳайз функциясига таъсирини ўрганиш кўшимча чуқур тадқиқотларни ўтказилишини талаб қиладиган асосий муаммодир. COVID-19да ҳайз даврининг бузилиши этиологиясини ҳамда тухумдонлар фаолияти ва гормонал мувозанатга таъсир этувчи механизмларни тушуниш COVID-19 билан касалланган беморларни олиб бориш ва мониторингини яхшилашга ёрдам беради.

COVID-19 билан касалланган аёлларда ҳайз-овариал дисфункциясининг диагностикаси ва клиник кўриниши

Ҳайз дисфунктсиянинг асосий белгилари ва белгилари

COVID-19 билан касалланган аёлларда ҳайз-овариал дисфункцияси тўғрисидаги маълумотлар ҳали ҳам тадқиқот мавзуси бўлиб, ҳанузгача тўлалигича ўрганилмаган. Баъзи тадқиқотлар шуни кўрсатадики, COVID-19 аёлларнинг репродуктив тизимига салбий таъсир қилиши ва турли касалликларни келтириб чиқариши мумкин.

COVID-19 билан касалланган аёлларда турли хил ҳайз даврининг бузилишини бошдан кечириши мумкин, жумладан ҳайз кечикиши, тез тез келиши, кўп ёки кам миқдорда ҳайз кўриш ва ҳайзни кўрмаслик-аменорея. Баъзи ҳолатларда аёлларда қориннинг пастки қисмида ёки тухумдонлар худудида оғриқлар, шунингдек, ҳайз даврини тартибга солиш учун масъул бўлган гормонлар даражасининг пасайиши ёки кўтарилиши мумкин.

COVID-19 билан касалланган аёлларда хайз-овариал дисфункциясини ташхислаш учун кенг қамровли клиник тадқиқотларни ўтказиш талаб қилинади. Шифокор текширувида ва хайз даври бузилишларнинг мавжудлигини аниқлаши, шунингдек, гормонлар даражасини аниқлаш мақсадида таҳлиллар ўтказиши мумкин. Аниқроқ ташхис қўйиш учун тухумдонларнинг ултратовуш текшируви каби қўшимча текширувларни стлар ҳам тавсия этилиши мумкин.

Умуман олганда, COVID-19 касаллигининг аёллардаги хайз кўриш-тухумдонлар функциясига таъсири ҳақида ҳали ҳам кўп номаълумлар мавжуд ва уларнинг муносабатларини аниқроқ аниқлаш учун кўпроқ тадқиқотлар талаб этилади.

Хайз дисфункцияси турли аломатлар ва белгилар билан намоён бўлиши мумкин, бу ҳам жисмоний, ҳам руҳий бўлиши мумкин. Хайз кўришнинг бузилишининг асосий белгилари:

Нотўғри хайз кўриш: Бу хайз цикл давомийлигининг ўзгариши, ёки хайз кўриш тўхтаб қолиши мумкин.

Оғир ёки эънгил қон кетиш: 7 кундан ортиқ қон кетиши ёки бир неча кун давом этиши мумкин бўлган жуда енгил қон кетиши мумкин.

Оғриқли хайз: бу қориннинг пастки қисмида, пастки орқа қисмида оғриқ, шунингдек, бош оғриғи, кўнгил айниши ва қайт қилиш бўлиши мумкин.

Кайфият ўзгариши: депрессия, асабийлашиш, чарчоқ ва ташвиш ҳисси сифатида намоён бўлиши мумкин.

Оғирликдаги ўзгаришлар: ҳеч қандай сабабсиз килограмм ортиши ёки вазн йўқотиши мумкин.

Овқатланиш одатларининг ўзгариши: иштаҳанинг ошиши ҳам, пасайиши ҳам мумкин.

Тери муаммолари: акне, қуруқ тери ва бошқа муаммолар пайдо бўлиши мумкин.

Жинсий ҳаётдаги ўзгаришлар: Жинсий алоқа пайтида оғриқ, либидонинг ўзгариши ва бошқа муаммолар пайдо бўлиши мумкин.

Тухумдонлар фаолиятини баҳолашнинг диагностика усуллари ва мезонлари

Аёлларда тухумдонлар фаолиятини баҳолаш учун бир нечта диагностика усуллари ва мезонлари мавжуд. Улардан баъзилари қуйида келтирилган:

Гормонларни текшириш: тухумдонлар фаолиятини баҳолаш учун эстроген, прогестерон, ФСГ (фолликулани стимулловчи гормон) ва ЛГ (лютеинловчи гормон) каби гормонларнинг миқдорини ўлчаш мумкин. Ушбу гормонларнинг нормал даражаси тухумдонларнинг тўғри ишлашини кўрсатади.

Чанок аъзоларининг ультратовуш текшируви: ультратовуш тухумдонларни тасаввур қилиш ва уларнинг тузилиши ва ҳажмини баҳолаш имконини беради. Кенгайган тухумдонлар, кисталар ва бошқа ўзгаришлар тухумдонлар дисфункциясини кўрсатиши мумкин.

Эндометриал таҳлил: Эндометриал биопсиянинг гистологик текшируви ҳайз даврининг босқичини аниқлаши ва тухумдонлар фаолиятининг бузилиши билан боғлиқ ўзгаришлар мавжудлигини аниқлаши мумкин.

Овуляцияни баҳолаш: тухумдонлар фаолиятини баҳолаш учун базал ҳарорат, лютеинизация қилувчи гормон тестлари ва эстроген тестлари каби махсус овуляция тестлари ўтказилиши мумкин.

Кломифен тести: Бу тухумдонларни рағбатлантирадиган кломифен препаратини қабул қилишни ўз ичига олган тест, уни қабул қилгандан сўнг қондаги гормонлар даражасини баҳолаш ва тухумдонларнинг ультратовуш текшируви ўтказилади.

Репродуктив тарихни баҳолаш: Беморнинг репродуктив тарихи ҳақидаги маълумотлар, масалан, ҳайз кўришнинг бошланиш ёши, туғилишлар сони ва абортлар тарихи ҳам тухумдонлар фаолиятини баҳолашда фойдали бўлиши мумкин.

Ушбу усуллар ва мезонларнинг барчаси аёлларда тухумдонлар фаолиятини баҳолашга ва мумкин бўлган бузилишларни аниқлашга ёрдам

беради. Бирок, аниқ ташхис қўйиш ва даволаш учун мутахассис билан маслаҳатлашиш ҳар доим зарурдир.

Тухумдонлар фаолиятини янада аниқроқ баҳолаш учун магнит-резонанс томография (МРИ), компьютер томографияси (КТ) ва рентген нурлари каби бошқа диагностик тестлардан фойдаланиш мумкин. Бирок, бу усуллар одатда тухумдон шиши ёки бошқа жиддий касалликдан шубҳа қилинган тақдирда қўлланилади.

Бундан ташқари, тухумдонлар фаолиятини баҳолашда беморнинг ёши, унинг умумий соғлиғи, бошқа касалликларнинг мавжудлиги ва чекиш, семириш, ирсият ва бошқалар каби хавф омилларини ҳисобга олиш керак. Бу омилларнинг барчаси тухумдонлар функциясига таъсир қилиши мумкин ва диагностика ва даволашда алоҳида эътибор талаб қилади.

Умуман олганда, тухумдонлар фаолиятини баҳолаш гинекология ва репродуктив тиббиётда муҳим вазифа бўлиб ҳисобланади. Замонавий диагностика усуллари ва мезонлари туфайли шифокорлар тухумдонлар дисфункциясини аниқроқ аниқлашлари ва беморларга самарали даволанишни таклиф қилишлари мумкин.

COVID-19 билан касалланган аёлларда хайз-овариал дисфункциясини даволаш ва олдини олиш

COVID-19 билан касалланган аёлларда хайз-овариал дисфункциясини даволаш ва олдини олиш касалликнинг тури ва оғирлигига, шунингдек, беморнинг ёши ва умумий ҳолатига боғлиқ. Бирок, умуман олганда, тухумдонлар фаолиятини яхшилаш ва хайз даврини тиклашга ёрдам берадиган бир неча усуллар мавжуд.

Аввало, COVID-19 ва тухумдонлар фаолиятига салбий таъсир кўрсатиши мумкин бўлган бошқа касалликлар ривожланишининг олдини олиш учун умумий соғлиғингиз ва иммунитетингизни кузатиб бориш муҳимдир. Бу гигиена қоидаларига риоя қилиш, ниқоблар ва бошқа шахсий ҳимоя воситаларидан фойдаланиш, мунтазам жисмоний фаоллик ва соғлом овқатланишни ўз ичига олади.

Агар беморда аллақачон хайз-овариал дисфункцияси бўлса, у ҳолда шифокор нормал хайз даврини ва тухумдонлар фаолиятини тиклашга қаратилган даволанишни тавсия қилиши мумкин. Бу контрацептивлар ёки гормонларни алмаштириш терапияси каби гормонал дори-дармонларни қабул қилиш, шунингдек, турмуш тарзи ва диетани ўзгартиришни ўз ичига олиши мумкин.

Тухумдонларнинг оғир дисфункцияси бўлса, тиббий даволаниш самарасиз бўлса, жарроҳлик аралашуви талаб қилиниши мумкин. Мисол учун, тухумдондан ёки иккала тухумдондан ўсимтани олиб ташлаш учун жарроҳлик амалиёти ўтказилиши мумкин.

Бундан ташқари, гинеколог билан мунтазам текширувдан ўтиш, айниқса, тухумдонлар дисфункцияси хавфи юқори бўлган аёллар учун муҳим аҳамиятга эга. Бу муаммоларни эрта босқичда аниқлашга ва уларнинг ривожланишининг олдини олишга ёрдам беради.

Умуман олганда, COVID-19 билан касалланган аёлларда хайз-овариал дисфункциясини даволаш ва олдини олиш индивидуал ёндашувни талаб қилади ва тиббий терапия ва турмуш тарзини ўзгартиришни ўз ичига олиши мумкин. Тухумдонларнинг нормал ишлашини ва хайз даврини тиклаш учун ўз вақтида шифокор билан маслаҳатлашиш ва унинг тавсияларига амал қилиш муҳимдир.

Хайз-тухумдон дисфункцияси стресс ва депрессия каби психологик омиллар билан боғлиқ бўлиши мумкинлигини ҳам ҳисобга олиш керак. Шунинг учун дори-дармонларни даволашдан ташқари, психологик ёрдам ва терапия талаб қилиниши мумкин.

Хайз-тухумдон дисфункциясининг олдини олиш гинеколог томонидан мунтазам текширувлар, соғлом турмуш тарзи ва тўғри овқатланиш, шунингдек, шахсий гигиена қоидаларига риоя қилишни ўз ичига олади. Бундан ташқари, стрессли вазиятлардан қочиш ва руҳий саломатликни сақлаш муҳимдир.

Баъзи тадқиқотлар шуни кўрсатадики, витаминлар ва минераллар тухумдонлар саломатлиги ва ҳайз даврининг мунтазамлигини сақлашда муҳим рол ўйнаши мумкин. Мисол учун, Д витамини ҳайз даврининг бузилиши мавжуд аёлларда тухумдонлар фаолиятини яхшилашга ёрдам беради.

Бирок, ўз-ўзини даволаш яхшиликдан кўра кўпроқ зарар етказиши мумкинлигини унутмаслигимиз керак. Ҳар қандай кўшимча дори-дармонларни ёки турмуш тарзини ўзгартиришни бошлашдан олдин, буни шифокорингиз билан муҳокама қилишингиз керак.

Умуман олганда, COVID-19 билан касалланган аёлларда ҳайз-овариал дисфункциясини даволаш ва олдини олиш комплекс ёндашувни талаб қилади ва дори-дармонларни, турмуш тарзини ўзгартиришни, психологик ёрдамни ва мунтазам гинекологик текширувларни ўз ичига олиши мумкин. Ўз соғлигингизга ғамхўрлик қилиш ва ҳайз цикли ва тухумдонлар фаолиятидаги ҳар қандай ўзгаришлар учун малакали мутахассислардан ёрдам сўраш муҳимдир.

Ҳайз даврининг бузилишини даволаш ва тузатишнинг асосий усуллари

Ҳайз кўриш бузилишини даволашнинг асосий усуллари ушбу тартибсизликларнинг сабабига боғлиқ ва қуйидагиларни ўз ичига олиши мумкин:

Тиббий даволаниш. Ҳайз кўриш бузилишининг сабабига қараб, контрацептивлар, гормонлар даражасини мувозанталаштири учун препаратлар, инфекцияларни даволаш учун антибиотиклар ва бошқалар каби турли хил дорилар буюрилиши мумкин.

Жарроҳлик аралашуви. Агар бузилишлар репродуктив тизимнинг ривожланишидаги патологиялар сабабли келиб чиқса, масалан, полиплар, миомалар, эндометриоз касаллаиклари бундай ҳолаталарда жарроҳлик аралашуви талаб қилиниши мумкин.

Турмуш тарзини ўзгартириш. Мунтазам жисмоний машқлар, соғлом овқатланиш, уйқу ва ёмон одатлардан воз кечиш ҳайз даврини нормал сақлашга ёрдам беради.

Психологик ёрдам. Стресс, ташвиш ва депрессия ҳайз даврининг бузилишига олиб келиши мумкин. Бундай ҳолда сиз психолог ёки психотерапевтга мурожаат қилишингиз керак бўлиши мумкин.

Физиотерапевтик усуллар. Массаж, акупунктура, физиотерапия қон айланишини ва тухумдонлар фаолиятини яхшилашга ёрдам беради.

Ўз-ўзидан даволаниш яхшиликдан кўра кўпроқ зарар етказиши мумкинлигини эсдан чиқармаслик керак, шунинг учун ҳайз даврининг бузилишининг сабабини аниқлаш ва даволаш ва тузатишнинг энг тўғри усулини танлаш учун малакали мутахассислардан ёрдам сўрашингиз керак.

COVID-19 билан касалланган аёлларда ҳайз-тухумдон дисфункциясини тузатишга янги ёндашув

60 нафар 18-35 ёшлардаги COVID-19 билан боғлиқ ҳайз-тухумдон дисфункцияси мавжуд аёллар мазкур тадқиқотга киритилди. Улардан 20 нафарини олигоменорея (1-асосий гуруҳ), 20 нафарини эса, опсоменорея (2-асосий гуруҳ) аниқланган аёллар ташкил қилди. Асосий гуруҳдаги аёлларни ҳайз-овариал фаолиятини тузатиш масадида Фертина БФҚ тавсия этилди. Таккослаш гуруҳини Фертинани қабул қилишдан бош тортган 20 нафар аёл ташкил қилди. Беморлар, ўтказилаётган тадқиқотлар барча муаммолари мезонларига мос келишди ва киритилиши масъул мезонлари боғлиқ хоч қандаи билан аниқланмади. Тадқиқотга киритмаслик мезонларига эса, онкологик касалликлари, ОИТС, гепатит В ва С инфекциялари мавжуд, юрак қон томир ва нафас олиш касалликлари, мавжуд аёллар ташкил этди.

Тадқиқотда клиник-лаборатор, иммунологик, гормонал, ултратовуш ва статистик тадқиқот усулларида фойдаланилди. Гормонлар миқдорини аёлларга Фертина биологик фаол қўшимчасини қўллашдан олдин ва 3 ойдан кейин MINDRAY MR-96A иммуноанализатори ёрдамида “Bayrenger Ingelhaum” (АҚШ), “Bekman Kultur” (АҚШ), “DRG Diagnostics” (Германия)

компаниядарининг стандарт тўпламларидан фойдаланилган ҳолда иммунофермент анализатори ёрдамида ўтказилди. Чанок аъзоларининг ультратовуш текшируви SAMSUNG аппаратида 3.5-4.5 ва 6-7 Мц частотали датчик ёрдамида трансабдоминал ва трансвагинал амалга оширилди.

Ушбу тадқиқотда биз илк бор, COVID-19 билан боғлиқ хайз цикли бузилишларини даволаш учун асосий гуруҳнинг барча аёлларига 1000 мг инозитол ва 100 мг фолат кислотасини ўзида сакловчи Фертина биологик фаол кўшимчаси буюрилди. Беморлар Фертина биологик фаол кўшимчаси қуйидаги тарзда қабул қилишди: 1 пакетча Фертина биологик фаол кўшимчаси 200 мл сувда эритилиб, кунига 1 маҳалдан овқат пайтида 1-3 ой қабул қилишди. Фертинанинг самарадорлиги 3 ойлик фойдаланилгандан кейин қуйидаги кўрсаткичларга кўра баҳоланди: клиник кўринишдаги ўзгаришлар, гормонлар даражаларига кўра, ултратовуш маълумотларга кўра ва фолликулогенез жараёнини мутадиллашганлигини ҳисобга олган ҳолда баҳоланди.

Тадқиқотга киритилган аёлларнинг ўртача ёши $21,3 \pm 3,46$ ёшни ташкил қилди. Биринчи ҳаиз (менархе) ўртача ёшида мос равиш 13 14 ёшни ташкил қилдим. Тадқиқотда иштирок этаётган беморларда жиддий соматик касалликлар аниқланмади. Тадқиқотга киритилган аёлларда Фертина БФҚ билан даволашдан олдин ва кейин гормонал тадқиқоти ўтказилди. Гормонал ҳолатни таҳлили, ЛГнинг юқори миқдори I-гуруҳда 10.4 ± 0.24 Ме/л аниқланиб, II-гуруҳда эса унинг миқдори паст яни 9.7 ± 0.14 Ме/л.ни ташкил қилди, ФСГнинг миқдори иккала гуруҳдаям паст, гуруҳларда мос равишда $3.4 \pm 0,12$ Ме/л ва $4,2 \pm 0,12$ Ме/л миқдорда аниқланди. Тестостероннинг даражаси иккала гуруҳ беморларида ҳам мос равишда 1.8 ± 0.14 нг/мл ва 1.9 ± 0.02 нг/мл. Е2 даражаси ҳар иккала гуруҳда, таққослаш гуруҳига нисбатан – $108,0 \pm 0,14$ пг/мл паст I-гуруҳда 98.2 ± 0.12 пг/мл ва II-гуруҳда 97.4 ± 0.23 пг/мл ташкил этди ($p < 0.001$). Шу билан бирга пролактин гормонининг ўртача даражаси таққослаш гуруҳи кўрсаткичларига - 69.2 ± 1.83 мИУ/л нисбатан анча баланд, гуруҳларда мос равишда 34.6 ± 0.24 мИУ/л ва $32,4 \pm 0,21$ мИУ/л ташкил қилди ($p < 0,001$). Ҳайзининг ярмида, прогестерон гормони миқдорининг паст

миқдорда эканлиги аниқланди ва гуруҳларда мос равишда 1.1 ± 0.14 нг/мл ва 1.1 ± 0.2 нг/мл ташкил этди.

1-жадвал

Тадқиқотга киритилган аёлларда Фертина биологик фаол қўшимчаси билан даволашдан олдин ва кейинги гормонал ҳолати кўрсаткичлари, $M \pm m$

Гормонлар	I-гуруҳ (n=20)		II-гуруҳ (n=20)		Таққослаш гуруҳи (n=20)
	даволаш гача	даволашдан кейин	даволаш гача	даволашдан кейин	
ФСГ(Ме/л)	$3,4 \pm 0,12$	$11,4 \pm 0,16^{***}$	$4,2 \pm 0,12$	$10,8 \pm 0,12^{***}$ ^^	$11,1 \pm 0,51$
ЛГ(Ме/л)	$10,4 \pm 0,24$	$8,8 \pm 0,22^{***\wedge}$	$9,7 \pm 0,14$	$10,2 \pm 0,14^{***}$ ^^	$7,2 \pm 0,35$
Е2 (пг/мл)	$98,2 \pm 0,12$	$122,0 \pm 0,07$	$97,4 \pm 0,23$	$120,6 \pm 0,11^{\wedge}$ ^	$108,0 \pm 0,14$
Прогестерон (нг/мл)	$1,1 \pm 0,14$	$2,4 \pm 0,14$	$1,1 \pm 0,22$	$2,6 \pm 0,12$	$1,7 \pm 1,39$
Пролактин (МИУ/л)	$34,6 \pm 0,24$	$32,2 \pm 0,16^{**\wedge}$ ^^	$32,4 \pm 0,21$	$30,2 \pm 0,14^{\wedge\wedge}$	$69,2 \pm 1,83$
Т (нг/мл)	$1,8 \pm 0,14$	$0,9 \pm 0,02^{***\wedge}$ ^^	$1,9 \pm 0,02$	$0,8 \pm 0,04^{\wedge\wedge}$	$1,6 \pm 0,12$

Изоҳ: * – даволашдан олдинги гуруҳ кўрсаткичларига нисбатан фарқлар сезиларли (* – $p < 0.05$, ** – $p < 0.01$, *** – $p < 0.001$)

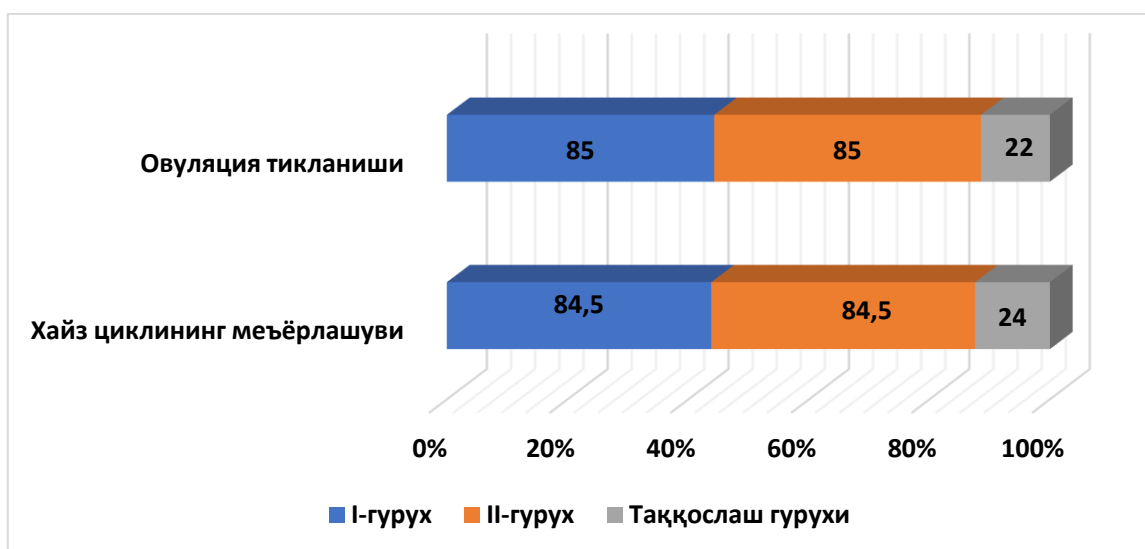
^ – таққослаш гуруҳ кўрсаткичларига нисбатан фарқлар сезиларли (^ – $p < 0.05$,

^^ – $p < 0.01$, ^^ – $p < 0.001$)

Тадқиқотга киритилган беморларда Фертина биологик фаол қўшимчаси билан 3 ой даволашдан кейинги беморларда гормонал тадқиқот натижалари, I-гуруҳдаги беморларда ЛГнинг 8.8 ± 0.22 Ме/л.гача пасайганлигини ва II-гуруҳда 10.2 ± 0.14 Ме/л. ($p < 0.001$), иккала гуруҳда ҳам тестостерон миқдори гуруҳларда мос равишда 0.9 ± 0.02 нг/мл ва 0.8 ± 0.04 нг/мл ташкил этиб бу, таққослаш гуруҳидаги беморларга нисбатан 1.6 ± 0.12 нг/мл ҳа нисбатан

пасайганлигини кўрсатди, ФСГ миқдори I-гурухда $11,4 \pm 0,16$ Ме/л ортиши, II-гурухда эса, $10,8 \pm 0,12$ Ме/л.гача ортиши, E2 гормони миқдорининг гуруҳларда мос равишда $122,0 \pm 0,07$ пг/мл ва $120,6 \pm 0,11$ пг/мл ва $30,2 \pm 0,14$ пг/мл миқдорда аниқланди ($p > 0,05$). Фертина биологик фаол кўшимчасини аёлларда қўллаш натижаларини таҳлили, беморларда ҳаёт сифатининг 2.4 бараварга яхшиланиши ва 85% ҳайз циклининг муаммоларни бартараф этилганлигини олиб келади.

Ҳайз цикли хусусиятларининг яхшиланиши (40 дан 30 кунгача ҳайзлараро интервалларнинг қисқариши, ($p < 0.001$) аёлларнинг 84.5% да кузатилган, овуляция жараёни аёлларнинг 85% да тикланганлиги қайд этилган (1-расмга қаранг).

1-расм. Тадқиқотга киритилган аёлларда Фертина биологик фаол кўшимчаси билан даволашнинг овуляция ва ҳайз циклини тикланишга таъсири самарадорлиги, %

Фертинани қўллаш аёлларда фолликулогенез жараёнининг ижобий динамикаси 85% аёлларда овуляция содир бўлиб сариқ тана ҳосил бўлганлигини, М-ехо қийматида ижобий динамика қайд этилган.

Биз томондан олинган маълумотлар Фертина биологик фаол кўшимчасининг COVID-19 туфайли келиб чикқан ҳайз бузилишлари мавжуд аёлларда ҳайз цикли ритмини тиклашдаги юқори самадор эканлиги ҳақида гапиришга асос бўла олади. Ҳайз циклини меъёрлашганлигига

фолликулогенез жараёнининг тикланиб овуляция содир бўлиши ва эндометрийнинг ўсишини тикланганлиги асос бўла олади.

Фертина биологик фаол қўшимчаси қўллаган аёлларнинг ҳаёт сифати 2.4 баробар ортади ва хайз функцияси 85%га меъёрлашди.

Хулоса. COVID-19 касаллиги билан боғлиқ хайз-овариал бузилишлари мавжуд аёлларда Фертина биологик қўшимчасидан фойдаланиш, аёлларнинг 84.5%да хайз циклининг меъёрлашшувига, 85% аёлларда овуляцияни тикланишига ва ҳаёт сифатини 2.4 бараварга ошишига олиб келди.

COVID-19 билан касалланган аёлларда хайз-овариал бузилишларини даволашда Виолетта препаратини қўллаш самарадорлиги

COVID-19 билан касалланган жами 60 нафар аёлларда тадқиқот ўтказилди. Асосий гуруҳ COVID-19 билан касалланган 60 нафар аёлдан, таққослаш гуруҳи 30 соғлом аёлдан иборат бўлди. Гормонал тадқиқотлар ИФА усули ёрдамида хайз даврининг 3-7 ва 20-23 кунларида ўтказилди.

COVID-19 билан касалланган аёлларда гормонал ҳолатни таҳлил қилиш шуни кўрсатдики, монофазали КПК тайинлангунча хайз даврининг биринчи босқичида асосий гуруҳ беморларининг қонида эстрадиолнинг (E2) ўртача концентрацияси меъёрдан ошган ва ўртача $181 \pm 5,5$ пг/мл.ни ташкил этди.

Прогестерон миқдори 67,7% аёлларда сезиларли меъёрдан паст даражада аниқланиб ($p < 0,05$), ўртача $0,37 \pm 0,06$ нмол/л.ни ташкил этди. ФСГнинг миқдори юқори чегара кўрсаткичга $12,5 \pm 0,16$ МЕ/л.га мос келди, ЛГ ўртача миқдори эса анча паст $8,7 \pm 0,12$ МЕ/л ни ташкил этди ($p < 0,05$). Тестостерон миқдори асосий гуруҳдаги аёлларда ўртача $2,91 \pm 0,16$ нмол/л.ни ташкил этди таққослаш гуруҳида эса - $1,26 \pm 0,17$ нмол/л.ни ташкил этди.

COVID-19 билан касалланган аёлларда хайз цикли бузилишларини тахлили 80 нафар (66,7%) аёлларда олигоменорея, 40 (33,3%) да бачадондан аномал қон кетишлар кўринишида намоён бўлди.

COVID-19 билан касалланган аёлларда хайз-овариал бузилишларини мувозанатлаштириш мақсадида барча аёлларга 0,060мг микролизирланган гестоден ва 0,015 мг этинилэстрадиол, сақловчи монофазали комбинирлашган перорал Виолетта® препаратини 1 таблеткадан хайзни 1-чи кунидан 28-кунигача 3 ой давомида ичиш тавсия этилди.

Мазкур препаратни 3 ой ичиб бошлгандан кейин гормонлар статусини тахлили эстрадиол миқдорининг (E2) $120,0 \pm 2,2$ пг/мл.гача, тестостерон миқдорининг $0,60 \pm 0,17$ нмол/л.гача пасайганлигини, прогестерон миқдорининг $2,5 \pm 0,02$ нмол/л.гача ортиши ва ФСГ нинг миқдори $9,2 \pm 0,12$ МЕ/л ва ЛГ даражаси $6,7 \pm 0,14$ МЕ/л ($p < 0,05$) ни гувоҳи бўлдик.

Гормонал терапиянинг 3- 6 ўтгач тахлили 54(90%) аёлларда хайз циклининг тўлиқ тикланганлигини кўрсатди, мазкур кўрсаткичнинг таққослаш гуруҳидаги салмоғи 16% ни ташкил этди ($p < 0,05$).

Хулоса. COVID-19 билан касалланган аёлларда хайз цикли бузилишларини даволашда 0,060 мг микролизирланган гестоден ва 0,015 мг этинилэстрадиол сақловчи монофазали перорал Виолетта® препаратини қўллаш, хайз фаолиятини 90,0% гача ва репродуктив функциясини 85,8% гача тикланишига олиб келиб ўзининг юқори самарадор эканлигини намоён қилди.

Шунингдек, аёллар саломатлигини сақлашга қаратилган профилактика чоралари ва тавсияларига риоя қилиш муҳимдир. Бу иммунитет тизимини мустаҳкамлаш, соғлом турмуш тарзини сақлаш, керак бўлганда орал контрацептивларини қабул қилиш ва мунтазам тиббий кўриқдан ўтишни ўз ичига олади.

Ва ниҳоят, COVID-19 билан касалланган аёлларда хайз кўриш бузилишини самарали ташхислаш, даволаш ва тузатиш учун ҳар бир ҳолатнинг хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда индивидуал ёндашув талаб этилади. Беморларнинг ўзига хос эҳтиёжлари ва хусусиятларига мувофиқ тегишли чора-тадбирлар ва тавсиялар ишлаб чиқиши керак.

Хулоса. COVID-19 билан касалланган аёлларда хайз цикли бузилишларини даволашда 0,060 мг микролизирланган гестоден ва 0,015 мг этинилэстрадиол сақловчи монофазали перорал Виолетта® препаратини қўллаш, хайз фаолиятини 90,0% гача ва репродуктив функсиясини 85,8% гача тикланишига, Фертина биологик кўшимчасидан фойдаланиш эса, аёлларнинг 84.5% хайз циклининг меъёрлашувига, 85% аёлларда овуляция тикланишига олиб келиб ўзининг юқори клиник саарадорлигини намоён қилди.

Фертина биологик фаол кўшимчаси ва 0,060 мг микролизирланган гестоден ва 0,015 мг этинилэстрадиол сақловчи монофазали перорал Виолетта® препаратини қўллаган аёлларнинг ҳаёт сифати 2.4 баробар ортади даволашга кетадиган сарф харажатларни эса 2.2 бараварга камайишига олиб

келиб ўзининг иқтисодий самарадор усули эканлини исботлади шу боисдан мазкур препаратларни кенг қўллашга тавсия этиш мумкин.

Илмий янгиликнинг ижтимоий самарадорлиги қуйидагилардан иборат: COVID-19 билан касалланган аёлларда хайз-овариал функцияси бузилишларини ташхислаш ва даволаш такомилалштирилган.

Илмий янгиликнинг иқтисодий самарадорлиги қуйидагилардан иборат: COVID-19 билан касалланган аёлларда хайз-овариал функцияси бузилишларини тузатиш учун ажратиладиган бир қиймат учун сарфланадиган 145 минг сўмни иқтисод қилиш имконини берган, COVID-19 билан касалланган аёлларда хайз-овариал функцияси бузилишлари мавжуд аёлларда, шифохонада бўлиш кунларининг 2-3 кунга қисқариши ва хайз-овариал функциясини тиклаш учун шифохонада даволанишга сарфланадиган харажатларни бир кунлик даволаниш учун минимал миқдорда 280 минг сўм иқтисод қилиниш имкони яратилади.

Адабиётлар рўйхати

1. Sharma N, Nath A. COVID-19 va hayz ko‘rish: mumkin bo‘lgan mexanizmlarni ko‘rib chiqish. *Reprod Sci.* 2021;28(11):3052-3061.
2. Munabi IG, Bukenya-Ziraba R, Ninsiima AB va boshqalar. COVID-19 ning reproduktiv salomatlikka ta’siri: tizimli tahlil. *Int J Environ Res Public Health.* 2021;18(17):9381.
3. Li H, Li Q, Li X va boshqalar. COVID-19 va hayz ko‘rish buzilishi: Vuxandagi retrospektiv tadqiqot. *Int J Gynaecol Obstet.* 2020;151(3):400-404.
4. Kulkarni AV, Kumar P, Tevethia HV va boshqalar. Ayol tibbiyot xodimlari o‘rtasida COVID-19 pandemiyasi davrida hayz ko‘rish gigienasi amaliyotini baholash. *J Family Med Prime Care.* 2021;10(5):1984-1989 yillar.
5. Hofizi L, Moafi F, Ghasemi A va boshqalar. Koronavirus kasalligi 2019 (COVID-19) va hayz davrining buzilishi: tizimli tahlil. *J Family Reprod Health.* 2020;14(3):139-147.
6. Galvan Casas C, Català A, Carretero Hernández G va boshqalar. COVID-19 ning teri ko‘rinishlarining tasnifi: Ispaniyada 375 ta holatda tezkor istiqbolli milliy konsensus tadqiqoti. *Br J Dermatol.* 2020;183(1):71-77.
7. Grover A, Kumar R, Farooqui KJ va boshqalar. COVID-19 ning ayollar salomatligiga salbiy ta’siri: global va mintaqaviy istiqbollar. *Front Glob Ayollar salomatligi.* 2021;2:652609.
8. Sadoughi F, Izadi N, Pourhoseingholi MA. COVID-19 ning tarqalishi va uning ayollar salomatligi va hayotiga ta’siri. *BMC Jamoat salomatligi.* 2020;20(1):1-9.
9. Vang C, Zhou YH, Yang HX va boshqalar. SARSning hayz va homiladorlikka ta’siri. *Zhongguo Fu You Bao Jian.* 2003;18(5):247-248. (Xitoy tilida)
10. Li R, Yin T, Fang F va boshqalar. SARS-CoV-2 infeksiyasining reproduktiv salomatlikka potentsial xavflari. *Biomed Onlaynda takrorlang.* 2020;41(1):89-95.
11. Anzai R, Karami J, Pena MJ. COVID-19 ning onalar va reproduktiv salomatlikka ta’siri: qamrovli tahlil. *Reprod salomatlik.* 2021;18(1):1-13.

12. Юлдашева Н.З., Шукуров Ф.И. Коррекция нарушений менструальной функции у женщин с COVID-19//Материалы конгресса «XVII международный конгресс по репродуктивной медицине»М., 2023 –С.141-142.
13. Yuldasheva N.Z.,Shukurov F.I. COVID-19 bilan kasallangan ayollarda xayz tsikli buzilishlarini davolashda yangicha yondashuv//Журнал Тиббиётда янги кун. 11(49) 2022.,С.344-348
14. Mamajanova D.M. Shukurov F.I. Cytokine Status in Pregnant Women Vaccinated Against COVID-19// Journal of Educational Scientific Medicine, №3(2), 2022.S.90-94.
15. Ruzmetova N.F., Shukurov F.I. Koronavirusli infeksiyasining rivojlanmagan homiladorlikni kelib chiqishidagi o‘rni//Вестник Ташкентской медицинской академии.2022.Спец выпуск.С.31-34.
16. Xolova Z.B., D.A.Xolmatova,, Shukurov F.I. COVID-19ga chalingan homilador ayollarda fetoplatsentar disfunktsiyasining davosi va profilaktikasiga yangicha yondashuv //Журнал Новости дерматовенерологии и репродуктивного здоровья. №3-4 [99-100]. С.38-39.
17. Д.М. Мамажанова., Ф.И. Шукуров. COVID-19га қарши эмланган ҳомиладор аёлларда гемостаз тизимининг хусусиятлари//Журнал Тиббиётда янги кун. 10 (48) 2022.,С.47-51.
18. Diyorakhon M.Mamajonova., Shukurov F.I. Features State of The Fetoplacental System in Pregnant Women Vaccinated Against COVID-19//American Journal of Medicine and Medical Sciences 2022, 12(6): 682-685.
19. Мамажанова Д.М Шукуров Ф.И. Ҳомиладор аёлларни COVID-19га қарши эмлаш: хавфсизлиги, самарадорлиги, эмлашдан кейинги иммуногенлик даражасини баҳолаш ва прогнозлаш усуллари//Услужий тавсиянома.Тошкент. 2022. 40в.
20. Юлдашева Н.З., Шукуров Ф.И. Влияние COVID-19 на функцию яичников у женщин разного репродуктивного возраста//Материалы конгресса

- «Новые технологии в диагностике и лечении гинекологических заболеваний» М., 2022.,С.129-130.
21. Рузметова Н.Ф., Шукуров Ф.И. Оценка эффективности медикаментозного метода прерывания неразвивающейся беременности у женщин с COVID-19//Материалы конгресса «Новые технологии в диагностике и лечении гинекологических заболеваний» М., 2022 .,С.64-65
 22. Холова З.Б., Шукуров Ф.И. Влияния COVID-19 на состояние фетоплацентарного комплекса и развитие осложнений для матери и плода//Материалы конгресса «Новые технологии в диагностике и лечении гинекологических заболеваний» М., 2022 .,С.70-71.
 23. Мамажанова Д.М., Шукуров Ф.И. Оценка реактогенности комбинированной векторной вакцины «Гам-Ковид-Вак» при применении у беременных//Материалы конгресса «Новые технологии в диагностике и лечении гинекологических заболеваний» М., 2022 .,С.60-61.
 24. Мамажанова Д.М., Шукуров Ф.И. Оценка состояния новорожденных, рожденных от матерей, получивших вакцинацию во время беременности //Материалы конгресса «Новые технологии в диагностике и лечении гинекологических заболеваний» М., 2022.,С.58-59.
 25. Mamajanova D.M. Shukurov F.I. Clinical and laboratory features of vaccination against COVID-19 in pregnant women// Journal of Educational Scientific Medicine,№2, 2022.S.32-37.
 26. Рузметова Н.Ф., Шукуров Ф.И. COVID-19 билан касалланган аёлларда ривожланмаган ҳомиладорликни тўхтатишда хавфсиз ва самарадор усуллар//Журнал инфекция, иммунитет и фармакология, №3, 2022. С.209-213.
 27. Юлдашева Н.З., Шукуров Ф.И. COVID-19 билан касалланган аёлларда гормонал ҳолати//Журнал инфекция, иммунитет и фармакология, №3, 2022. С.294-300.

28. Холова З.Б., Шукуров Ф.И. COVID-19 билан касалланган ҳомиладор аёлларда фетоплацентар қон айланишининг хусусиятлари//Журнал инфекция, иммунитет и фармакология, №3, 2022 .С.269-273.
29. Мамажанова Д.М., Шукуров Ф.И. Коронавирус инфекцияси касаллигини ўтказган аёлларда ҳомиладорлик ва туғруқ натижаларининг ретроспектив тахлили//Журнал инфекция, иммунитет и фармакология, №3, 2022 .С.140-146.
30. Мамажанова Д.М., Шукуров Ф.И. Особенности диагностики и клиники COVID-19 при беременности // Материалы конгресса «XVI международный конгресс по репродуктивной медицине» М., 2022 – С.133-134.
40. Мамажанова Д.М., Шукуров Ф.И. Результаты изучения мнений врачей и беременных женщин о вакцинации против COVID-19 во время беременности//Материалы конгресса «XVI международный конгресс по репродуктивной медицине»М., 2022 –С.132-133.

TIBBIYOT NASHRIYOTI MATBAA UYI

Объем – 1,1 п.л. Тираж – 30. Формат 60x84. 1/16. Заказ № 2617 -2023.
Отпечатано ООО «TIBBIYOT NASHRIYOTI MATBAA UYI»
100109. Ул. Шифокорлар 21, тел: (998 71)214-90-64, e-mail: rio-tma@mail.ru
№ СВИДЕТЕЛЬСТВА: 7716